

Dziuba, Andrzej Franciszek

Dynamika moralności Nowego Przymierza

Warszawskie Studia Pastoralne 6, 111-134

2007

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych oraz w kolekcji mazowieckich czasopism regionalnych mazowsze.hist.pl.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

bp Andrzej F. Dziuba

Dynamika moralności Nowego Przymierza

Jezus z Nazaretu nie przedstawia się jako przynoszący orędzie moralne. Jednak wcielenie stanowi prezentację przed człowiekiem nowej egzystencji, która wyrasta z jego osoby. *Jest ona skupiona w istocie rzeczy wokół samego Chrystusa, którego mamy poznawać, kochać i naśladować, aby żyć w Nim życiem trynitarnym i z Nim przemieniać historię, aż osiągnie swą pełnię w niebieskim Jeruzalem.*¹ Człowiek zostaje zaproszony do wejścia w środowisko życia typowe dla Boga z jednoczesną szansą realizacji siebie, które znaczone jest wcielonym Synem Bożym.

Jednak przepowiedane przez Chrystusa orędzie nie wyczerpuje się tylko w programie moralnym, lecz jego głoszenie wręcz zwiastuje określoną doktrynę moralną.² Nie jest to jednak prezentacja gotowego programu życia moralnego, lecz, że sam Jezus Chrystus jest ową normą nowego postępowania, które powinno cechować wierzącego.³

Na kartach Nowego Testamentu, którego centrum stanowi Jezus Chrystus, zauważa się istnienie pewnych wskazań, z których można wysunąć pewne elementy. Nie chodzi tu jednak o normy, przykazania czy zasady postępowania pojęte jako nakazy. W Nowym Tes-

¹ Jan Paweł II, *Novo Millennio Ineunte*. List apostolski z 1 VI 2001, Watykan 2001, nr 29 (dalej skrót: NMI).

² Por. A. Fernandez, *La esencia del mensaje moral cristiano*, „Theologica” 11(1976), s. 336-337; F. Fernandez Ramos, *Sagrada Escritura y Moral Cristiana*, „Salm” 24(1977), s. 8; T. W. Manson, *The Teaching of Jesus*, Cambridg 1967, s. 286-287.

³ Por. Pablo VI, *Criterios del conocimiento moral catolico*, „Ecclesia” 1724(1975), s. 10; C. Spicq, *Teologia moral del Nuevo Testamento*, t. 1, Pamplona 1973, s. 23; G. Friedrich, *Der Christ und die Moral*, ZEE 11(1967), s. 176-191.

tamencie należy podkreślić nową orientację życia, nowy jego dynamizm, i to tak totalnie bo wskazujący na specyficzną zgodność miłości między normą a życiem.⁴

Dlatego Jan Paweł II wytrwale zachęca: „*Duc in altum!*” *Dzisiaj te słowa wzywają, aby z wdzięcznością wspominać przeszłość, całym sercem przeżywać teraźniejszość i ufnie otwierać się na przyszłość: „Jezus Chrystus wczoraj i dziś, ten sam także na wieki” (Hbr 13, 8).*⁵ *Teraz winniśmy spojrzeć w przyszłość, „wypłynąć na głębie”, ufając słowu Chrystusa: „Duc in altum!”*⁶

1. Nowość bytowania w Jezusie Chrystusie

Pierwsze w konsekwencjach życiowo-etycznych, wpływających z nauczania Chrystusa, jest stwierdzenie, że dla człowieka wiary decydujące nie jest działać, lecz być. Problem ten wpływa w nauczaniu św. Pawła przy fundamentalnych uwagach o *nowym stworzeniu* (por. Ef 4, 24; 2 Kor 5, 17) w świętości i sprawiedliwości chrzcielnej.⁷ Bycie tym stworzeniem nie oznacza jednak odsunięcia się od moralnego wydzwiku i znaczenia działania. Chodzi tu jednak o ukazanie właściwego źródła i podstaw jego zaistnienia. Akty chrześcijańskiego działania są ostatecznie manifestacją określonego bycia w Chrystusie.⁸ On jest ich prafundamentem właśnie poprzez kategorię ewangeliczną *nowego stworzenia*.

⁴ Por. C. H. Rodd, *The Basis of the christian Ethics*, ExT 75(1963), s. 16-20; T. Lopez, G. Aranda, *Lo específico de la moral cristiana. Valoración de la literatura sobre el tema*, „Scripta Theologica” 7(1975), s. 687-767; A. Fernandez, *La esencia del mensaje moral cristiano*, art. cyt., s. 335-382; C. Spicq, *Teologia moral del Nuevo Testamento*, t. 1, dz. cyt., s. 96-97; t. 2, s. 824-830.

⁵ NMI 1.

⁶ Tamże, 15.

⁷ Por. J. Giblet, *L'Alleanza di Dio con gli uomini*, w: *Grandi temi biblici*, red. J. Giblet, Alba 1968, s. 38-39; W. Thüssing, *Per Christum in Deum. Studien zum Verhältnis von Christozentrik und Theozentrik in den paulinischen Hauptbriefen*, Münster 1965, s. 61-114; J. K. Nagórny, *Teologiczna interpretacja moralności Nowego Przymierza*, Lublin 1989, s. 265-266; F. Neiryneck, „*Chrystus w nas*” i „*my w Chrystusie*”, *Conc* 5(1969) z. 2, s. 312-321; H. Langhammer, *Etyka Nowego Testamentu*, Wrocław 1985 s. 199-200; F. Montagnini, *Messaggio del regno e appello morale nel Nuovo Testamento*, Brescia 1976, s. 41-42.

⁸ Por. W. Schrage, *Die konkreten Einzelgebote in der paulinischen Paranesis*,

Dłatego Jan Paweł II tak mocno akcentuje, że *Jezus jest „nowym człowiekiem”* (por. *Ef 4, 24; Kol 3, 10*), który wzywa odkupioną ludzkość do udziału w Jego Boskim życiu. W tajemnicy Wcielenia położone zostały podwaliny antropologii, która zdolna jest przekroczyć własne ograniczenia i sprzeczności, zmierzając ku samemu Bogu, a nawet więcej – ku „przebóstwieniu” poprzez wszczęcie w Chrystusa człowieka odkupionego, dopuszczonego do udziału w życiu trynitarnym.⁹

W programie moralnym Jezusa nie jest istotne, czy akty są dobre lub złe, lecz czy jest się dobrym lub złym w rzeczywistości stwórczo-zbawczej w Chrystusie. Ważne zatem jest nie czynić, lecz być, w pełni antropologicznej prawdy siebie, także wobec innych. Nie jest ważne działać, wypełniać dobro czy miłosierdzie, lecz być miłosiernym czy dobrym. Człowiek ostatecznie stanowi i czyni więcej przez to kim jest niż przez to, co posiada, czy co czyni zewnątrznie.¹⁰ Już Ojcowie Kościoła podkreślali, że działanie postępuje po byciu, i podobnie jest w płaszczyźnie moralnej, która zaangażowana jest w dzieła nowej ewangelizacji.¹¹

W etosie Nowego Testamentu na czoło wysuwa się nie egzemplaryzm czynów, także w nowej ewangelizacji, lecz bycie osadzonym w nowym życiu, w Chrystusie wcielonym i zbawiającym. Owoce dobre wyrastają na właściwym drzewie bycia.¹² I ono stanowi podstawę manifestacji życia i owoców, a w tym ewangelizacyjnych. *Nowe stworzenie* stanowi podstawę życia ku zmartwychwstaniu oraz wyraz działania łaski Bożej, zadanej w ziemskim stworzeniu ku właściwemu działaniu i doskonałości.¹³ I stąd *właśnie w Chrystusa zmartwychwstałego wpatruje się dzisiaj Kościół*, który wyrusza *dzisiaj w dalszą drogę, aby głosić Chrystusa światu na początku trze-*

Gütersloh 1961, s. 37-57.

⁹ NMI 23.

¹⁰ Por. KDK 35; Pablo VI, *Alocucion al Cuerpo Diplomatico*, AAS 57(1965), s. 232; tenże, *Criterios del conocimiento*, s. 9.

¹¹ Por. Ignacy Antiocheński, *List do Efezjan*, 15, 1; D. Ruiz Bueno, *Padres Apostolicos*, Madrid 1974, s. 456.

¹² Por. C. Spicq, *Teologia moral del Nuevo Testamento*, t. 1, dz. cyt., s. 43.

¹³ Por. STh II-II, q. 24, a. 3, ad 2; I-II, q. 69, a. 2; *De Verit.* 14, 2; C. Spicq, *Teologia moral del Nuevo Testamento*, t. 1, dz. cyt., s. 95.

ciego tysiąclecia: On jest „wczoraj i dziś, ten sam także na wieki” (Hbr 13, 8).¹⁴

Wyraźny problem bycia uczniem i świadkiem Chrystusa wyłożony został w *Kazaniu na górze*. Jest to pozytywna kwintesencja nauki moralnej Nowego Testamentu oraz radykalny realizm ewangelicznego świadectwa *hic et nunc*. Aby więc uczeń Jezusa z Nazaretu mógł spełniać takie czy inne dzieła ewangelizacyjne, najpierw musi być taki czy inny w swej osobowej istocie.

Oprócz wskazań Jezusa z Nazaretu odnośnie do wymogów moralności ewangelicznej, także i apostołowie oraz inni uczniowie wielokrotnie podejmują tę tematykę, wskazując na dobre dzieła, które mają wyrastać z rzeczywistości *nowego stworzenia* w Chrystusie (por. Mt 22, 34-40; Mk 12, 28-34; Łk 10, 25-29).¹⁵ Zwłaszcza myśli te, w formie subtelnych analiz teologiczno-egzystencjalnych występują szczególnie często u św. Pawła, niestrudzonego świadka Ewangelii.¹⁶

W kontekście tych spostrzeżeń należy także rozumieć wiele wypowiedzi Chrystusa stanowiących odpowiedź na pytania czy postawę życiową faryzeuszy. Tu także mieści się problematyka moralności związanej ze skrajnie pojętą *teologią polityczną* i *teologią wyzwolenia* czy innymi nurtami, które ostatecznie są faktyczną negacją prawdy *nowego stworzenia* i jego znaczenia dla wszelkich przemian w świecie. To odejście, a najpierw niedostrzeżenie jakby spełnionego dzieła Chrystusa, w owocności *nowego stworzenia*, a przeniesienie akcentów na samego człowieka.

¹⁴ NMI 28.

¹⁵ Por. L. Di Pinto, *Amore e giustizia: il contributo specifico del vangelo di Matteo*, w: *Amore – Giustizia. Analisi semantica dei due termini e delle loro correlazioni nei testi biblici veterotestamentari e neotestamentari*, red. G. Di Gennaro, L' Aquila 1980, s. 429-447; J.-F. Collange, *De Jesus a Paul: L' etique du Nouveau Testament*, Geneve 1980, s. 130-132; S. Grzybek, *Kto jest moim bliźnim?*, RBL 17(1964), s. 311-315.

¹⁶ Por. R. Schnackenburg, *El testimonio moral del Nuevo Testamento*, Madrid 1965, s. 73-75; C. Spicq, *Teologia moral del Nuevo Testamento*, t. 1, dz. cyt., s. 387-389.

2. Ranga wnętrza człowieka

Jako kolejny element etosu Nowego Testamentu należy podkreślić, że ważniejsze jest to, co wewnętrzne nad to, co zewnętrzne w człowieku. Prawdziwi bowiem wyznawcy Ojca, jak podkreśla Chrystus, oddają Mu cześć *w duchu i prawdzie*. Zatem moralność chrześcijańska jawi się jako pneumatologiczna.¹⁷ Dlatego w nowej ewangelizacji *możemy liczyć na moc tego samego Ducha, który został wylany w dniu Pięćdziesiątnicy, a dzisiaj przynagla nas, abyśmy wyruszyli w dalszą drogę pokrzepieni nadzieją, która „zawieść nie może”* (Rz 5, 5).¹⁸

Dzięki takiemu stanowi Królestwo Boże, że jest ono między ludźmi, ma ono wymiary osobowe, a nie formalne czy prawne (por. Łk 17, 20-21).¹⁹ Chrystus stawia zatem akcent na to, co wewnętrzne i duchowe, stawia na osobę w jej bogactwie antropologicznym. Przybliżeniem tego są nauki, zwłaszcza o siewcy i nasieniu wydającym plon, a rosnącym w dzień i w nocy. Podobnie i przypowieści o drzewie gorczycy czy funkcji soli.

Wyraźnie ten element etosu Nowego Testamentu podejmuje Chrystus, gdy w odpowiedzi faryzeuszom wskazuje na rytualne obmycia (por. Mt 15, 10-20; Mk 7, 1-23).²⁰ Jest to krytyka, a jednocześnie pozytywna nauka o wartości tego, co pochodzi z wnętrza człowieka. Ostatecznie bowiem tylko w sercu staje się realne twórczo prawo Boże.²¹ Tam może dokonać się cudzołóstwo czy twórczy roz-

¹⁷ Por. N. Lazure, *Les valeurs morales de la theologie johannique*, Paris 1965, s. 113-122; I. de la Potterie, *La Vie selon l'Esprit*, Paris 1965, s. 107-115.

¹⁸ NMI 58.

¹⁹ Por. B. Jankowski, *Regnum venturum quod adest*, CT 25(1954), s. 147-161; J. Jeremias, *Neutestamentliche Theologie*, t. 1: *Die Verkündigung Jesu*, Gütersloh 1973, s. 99-105; A. Strobel, *Zu Lk 17, 20f.*, BZ 7(1963), s. 111-113; P. Hünermann, *Reich Gottes*, SM t. 1, kol. 137-141.

²⁰ Por. K. H. Schelkle, *Teologia Nowego Testamentu*, t. 3: *Etos*, Kraków 1984, s. 41; H. Langkammer, *Etyka Nowego Testamentu*, dz. cyt., s. 160; P. Piva, *Teologia morale generale a delle categorie morali fondamentali*, Roma 1981, s. 90-92.

²¹ Por. J. B. Bauer, *De „cordis” notione biblica et hebraica*, VD 58(1962), s. 27-32; Ph. Delhaye, *La conciencia moral del cristiano*, Barcelona 1969, s. 61-70, 85-88; E. Sjoeborg, *Das Licht in dir*, StTh 5(1951), s. 89-105.

wój ziarna aż do plonu. Także i współczesna psychologia potwierdza ważność wnętrza ludzkiego w postawach etyczno-moralnych.

W sercu toczą się walki moralne między dobrem a złem. To określenie nie wskazuje jednak na pomniejszenie wartości moralnej aktów zewnętrznych. Ostatecznie zazwyczaj bardzo trudne jest rozdzielenie czynów wewnętrznych i zewnętrznych, zwłaszcza w sferze praktycznego działania.

Konsekwencją bezpośrednią charakteru wewnętrznego moralności chrześcijańskiej jest to, że orędzie moralne Jezusa z Nazaretu zakłada konieczność dogłębnej zmiany postaw człowieka. Ostatecznie musi jednak nastąpić nawrócenie, jako zasadniczy wymiar relacji do Boga oraz ludźmi, a także siebie samego oraz świata.²² W tym kontekście jakże aktualne jest przesłanie papieskie *aby wszelkimi siłami przeciwdziałać kryzysowi „świadomości grzechu”, występując we współczesnej kulturze.*²³

Wewnętrzny charakter posłannictwa ewangelicznego wyrażonego przez Jezusa Chrystusa jest zwróceniem uwagi na negację siebie samego; jest to wyjście naprzeciw egoizmowi, który często prowadzi do zewnętrznego aktywizmu (aby się ludziom pokazać).²⁴ Ostatecznie zaś podniesienie znaczenia serca, jest zwróceniem uwagi na centrum osoby ludzkiej w jej ukierunkowaniu ku nawróceniu. Tu także można upatrywać szansę zaangażowania w nową ewangelizację, niezależnie od jego możliwości włączenia się w przepowiadanie (np. chorzy i cierpiący, klasztory kontemplacyjne).

3. Dynamika postaw wiary

Etos Nowego Testamentu, zadany w Jezusie z Nazaretu jawi się jako ukierunkowany na manifestację wiary i życia. Współcześnie

²² Por. F. Girardini, *Conversion e rinnego mento di se nei Vangeli sinottici*, RAM 12(1967), s. 64-94; A. Descamp, *Le peche dans le Nouveau Testament*, w: *Theologie du peche*, Younrai-Paris 1960, s. 49-124; J. Apecechea, *Proceso religioso de la conversion cristiana en la Biblia*, „Phase” 7(1967), s. 19-37.

²³ NMI 37.

²⁴ Por. C. E. B. Cranfield, *The Gospel according to saint Marck*, Cambridge 1955, s. 281-290; G. Scharz, „... aparnmsastho eauthon...?”. *Mark VIII, 34 par.*, NovTest 17(1975), s. 71-94.

zagadnienie to podejmowane jest w przemyśleniach, które korzystają z antropologii filozoficznej oraz teologicznej. Często jednak jest tylko sloganem wywoławczym nie posiadającym pogłębionych analiz. Chodzi tu zwłaszcza m.in. o całość problematyki tzw. opcji fundamentalnej.²⁵ Chodzi o podkreślenie totalności wyrazów osobowych moralności chrześcijańskiej, zazwyczaj rozpatrywanych jednostkowo, a więc nieosobowo, w oderwaniu od totalności człowieka.

Należy zauważyć, że w działaniu ważne są postawy fundamentalne. Inaczej mówiąc, imperatywy moralne Jezusa Chrystusa nie redukują się do pojedynczych aktów, lecz domagają się postaw angażujących całą osobę. Zatem człowiek udziela odpowiedzi na powołanie i orientuje się na Boga w swych postawach moralnych. Zławszcza nawrócenie odnosi się do postawy fundamentalnej i wymaga zmiany stawania się osobą. Zaproszenie do nawrócenia i bycia uczniem Jezusa Chrystusa domaga się odpowiedzi za lub przeciw.²⁶

W tym kontekście, jak wskazuje Jan Paweł II, w nowej ewangelizacji, która wpisana jest w Nowego Przymierze, trzeba *pomagać innym odkrywać Chrystusa jako „mysterium pietatis” – jako tego, w którym Bóg ukazuje nam swoje miłosierne serce i w pełni jedna nas ze sobą.*²⁷ Ciągłość decyzji za Bogiem przejawiać się musi w płaszczyźnie moralnej. Bóg liczy poszczególne postawy, ale spogląda na całego człowieka, chcianego dla niego samego.²⁸

Moralność chrześcijańska nie jest moralnością przykazań czy nakazów, lecz moralnością cnót i intencji wiary, nadziei oraz miłości. Bóg ponad przykazania przedkłada wolę wierzącego oraz jedność z Jezusem z Nazaretu.²⁹ Taka moralność osobowych postaw materia-

²⁵ Por. Ph. Delhaye, *L'option fondamentale en morale*, SMor 14(1976), s. 47-62; S. Dianici, *L'opzione fondamentale nel pensiero di S. Tommaso*, Brescia 1968.

²⁶ Por. J. Murphy O'Connor, *Peche et communaute dans le Nouveau Testament*, RB 74(1967), s. 161-193; L. Ligier, *Le peche dans le Nouveau Testament*, LeV 5(1952), s. 41-64, a także monumentalne dzieło: S. Lyonnet, *De peccato et Redemptione*, t. 1-2, Romae 1957.

²⁷ NMI 37.

²⁸ Por. F. Fernandez Ramos, *Sagrada Escritura y Moral Cristiana*, art. cyt., s. 37; A. Schulz, *Nachfolge und Nachnahmen*, München 1962, s. 176-179.

²⁹ Por. C. Spicq, *Teologia moral del Nuevo Testamento*, t. 1, dz. cyt., s. 36; J. Mausbach, G. Ermecke, *Teologia Moral Catolica*, t. 1, Pamplona 1971, s. 357-360.

lizuje się w aktach otwartością ku pełni człowieka odniesionego do osobowego Boga. Stąd w Chrystusie angażującym w dzieło nowej ewangelizacji nie istnieje, wręcz nie może istnieć przeciwstawienie moralności postaw i moralności aktów. Sam Jezus z Nazaretu stosuje swoją doktrynę do konkretnych osób (por. Mt 10, 15-18).

Jednak nawrócenie musi być wyrażeniem fundamentalnych postaw integralnej osoby. Winno ono wyrażać się nie tylko w odwróceniu się od grzechów, lecz pozytywnie twórczą orientacją nowego życia w Jezusie Chrystusie. Zatem w nowej ewangelizacji *trzeba dołożyć starań, aby wierni odkrywali to oblicze Chrystusa także przez Sakrament Pokuty, który jest dla chrześcijan „zwyczajnym sposobem otrzymania przebaczenia i odpuszczenia grzechów ciężkich, popełnionych po Chrzcie”*.³⁰

4. Znaki wiary

Moralność nowotestamentalna nie jest moralnością negatywną: *nie czynić, nie działać*, ani ograniczającą: *unikać*, ani pozwalającą na swoistą *samowolę*, lecz moralnością aktywną. *Ten aspekt etyczno-społeczny – jak wskazuje Jan Paweł II – jawi się jako nieodzowny wymiar chrześcijańskiego świadectwa; należy odrzucić pokusę duchowości skupionej na wewnętrznych, indywidualnych przeżyciach, którą trudno byłoby pogodzić z wymogami miłosierdzia, a ponadto z logiką Wcielenia i z chrześcijańską eschatologią. Choć uświadamia ona względność historii, nie zwalnia nas bynajmniej z obowiązku budowania jej.*³¹

Jedną z cech nauczania Jezusa z Nazaretu jest wskazanie, aby czynić dobro. Specyfiką Biblii jest twierdzenie, aby człowiek podążał nie ku śmierci, lecz ku życiu, nie ku złu, lecz ku dobru. Bóg jawi się człowiekowi najpierw jako jego Stwórca, dawca życia i podtrzymujący ten dar. Tu także ma swój fundament Jego duchowe odniesienie do człowieka oparte na porządku stworzenia. Życie jako jeden z zasadniczych tematów Biblii oznacza bycie szczęśliwym; pomyślnie pielgrzymowanie przez ziemię. Wszystko to człowiek traci przez

³⁰ NMI 37.

³¹ Tamże, nr 52.

grzech, a więc zło, brak dobra czy nawet jego zaniechanie lub nie podjęcie.³²

Według filozofii tomistycznej życie to komunikowanie się, rozwój i postęp połączone z rozmnażaniem się.³³ Podnoszenie go na wyższy poziom nie oznacza niszczenia pragnień, lecz ich właściwe i twórcze ukierunkowanie w głębi człowieczeństwa, które zaofiarywywuje każdemu jego niepowtarzalne wnętrze osobowe. Taka postawa ma rozwijać się aż do pełni bycia i życia w Chrystusie, aby w Jego mocach włączyć się owocnie w niesienie dobrej nowiny, która jest ostatecznym przesłaniem Nowego Przymierza.

Prawo Nowego Testamentu, prawo Jezusa z Nazaretu jawi się zatem jako inicjacja życia, która daje szansę rozwojowi. Jak wszystkie przykazania, wskazuje nie na masochistyczną autodestrukcję, lecz korzyści, które płyną z jego właściwego rozumienia i podjęcia. Ogólnie mówiąc, jest ono prawem istnienia i życia, a nie śmierci czy negacji osobowej.³⁴

Moralność orędzia Jezusa Chrystusa nie jest moralnością zakazów czy nakazów. Postawa Jego jest zawsze nacechowana miłością i nadzieją, miłosierna i przebacząca, otwierająca drogi rozwoju każdego człowieka. To w Nim *Bóg ukazuje nam swoje miłosierne serce i w pełni jedna nas ze sobą*.³⁵ Natomiast kary, znaki odpłaty za zło dotyczą tych, którzy mimo daru powołania wraz z nim nie okazali się wierni w odpowiedzi na życie, jakie otrzymali (por. Mt 9, 10.11.19; Łk 5, 29-30; 7, 34-50; 15, 1-2; 19, 10, 23, 43; J 8, 11).³⁶

³² Por. J. Gibley, *Le sens de la conversion dans l'Ancien Testament*, LMD 90(1967), s. 72-92; A. Gelin, *Le peche dans l'Ancien Testament*, w: *Theologie du peche*, dz. cyt., s. 23-47.

³³ Por. STh I, q. 18, a. 3, ad 1; q. 78, a. 1.

³⁴ Por. Ph. Delhay, *L'Esprit Saint et la vie morale du chretien d'apres „Lumen gentium”*, w: *Ecclesia a Spiritu Sancto edocta*, Gembloux 1970, s. 432-443; C. Tresmontant, *La doctrina de Yeshua de Nazaret*, Barcelona 1973, s. 180-181.

³⁵ NMI 37.

³⁶ Por. W. Marchel, *Abba, Vater! Die Vaterbotschaft des Neuen Testaments*, Düsseldorf 1963, s. 57-67; R. Bultmann, *Theologie des Neuen Testaments*, Tübingen 1953, s. 24-27; R. Nixon, *Fulfilling the Law: The Gospel and Acts*, w: *Law, Morality and the Bible. A Symposium*, red. B. Kaye, G. Wenham, Dovners Grove 1978, s. 58-65; J.-F. Collange, *De Jesus a Paul: L'etique du Nouveau Testament*, dz. cyt., s. 234-240.

W etosie Jezusa Chrystusa zauważa się, iż ogłasza On potępienie czy karę nie tyle z racji popełnionego zła, lecz bardziej z racji pominiętego dobra. Przykładem jest tu np. przypowieść o 10 pannach.³⁷ W moralności otwartej ku działaniu występuje zawsze element pewnego ryzyka czy niepewności, mimo wyjścia z siebie ku ofiarowaniu się w pełni realizacji daru życia, a więc otwartego na Boga i innych.³⁸

W życiu chrześcijańskim istnieje konieczność wydania owoców, gdyż w przeciwnym przypadku pojawia się oskarżenie i skazanie, zwłaszcza z tytułu zaniechań czy pominięć. Ważne jest tutaj życie nacechowane miłością, a jednocześnie należy unikać pominięć, uników czy zaniedbań lub braków. Etos orędzia Jezusa z Nazaretu, orędzia Nowego Przymierza, wychylonego ku nowej ewangelizacji jest w tym względzie twórczy.

5. Drogi doskonałości miarą moralności

Moralności chrześcijańskiej nie mierzy się sprawiedliwością, lecz doskonałością. Dlatego Jan Paweł II stwierdza: *Od razu na początku trzeba stwierdzić, że perspektywa, w którą winna być wpisana cała działalność duszpasterska, jest perspektywa świętości.*³⁹ Taka właściwość jest konsekwencją poprzedniej zasady wskazującej na wartość działania. Moralność głoszona przez Jezusa z Nazaretu jest przeciwna kazyście faryzeuszów, literalnej interpretacji przykazań i wskazań prawa, a otwarta na dar człowieka.

Chrystus, zwłaszcza w *Kazaniu na górze*, daje wykład ewangelizacyjny, ale jednocześnie oskarża nie tylko grzechy, lecz także i nie podjęte, nie rozwiązane trudności czy zaniechanie zobowiązań życia chrześcijańskiego, *aby życie każdego ochrzczonego mogło się oczyścić i głęboko odnowić.*⁴⁰ Samo zaś przykazanie miłości sumujące wolę Bożą stanowi podstawowy wskaźnik życia chrześcijańskie-

³⁷ Por. J. D. M. Derrett, *La parabola delle vergini stolte*, w: *St in the New Testament*, Leiden 1977, s. 123-142; J. Jeremias, *Die Gleichnisse Jesu*, Göttingen 1966, s. 214-227; H. G. Geyer, *Predigt über Matthäus 25, 1-13*, w: *Frucht ist nicht in der Liebe*, München 1975, s. 17-25.

³⁸ Por. C. Tresmontant, *La doctrina de Yeshsua de Nazaret*, dz. cyt., s. 182.

³⁹ NMI 30.

⁴⁰ Tamże.

go i musi być podjęte z całego serca, z całej duszy i ze wszystkich sił. Odpowiedź na powołanie także musi być totalna i nacechowana wspaniałomyślnością, wolnością i pełnią wyboru.

Obiektywna wola naśladowana Jezusa Chrystusa, podążanie drogami Pana z Nazaretu, jest dla ochrzczonych jednakowe, specyfikuje się tylko z racji różnorodności indywidualnego powołania.⁴¹ Zatem ogólne zasady odnoszące się najpierw tylko do *uczniów Jezusa* zostały jednak szybko odczytane jako wiążące dla wszystkich przyjmujących Jego samego i Jego orędzie.⁴²

Identyfikacja z Chrystusem jako główny wskaźnik życia pozwała inaczej spojrzeć na wytworzony w historii tzw. stan dojrzałości, którego *prowadzenie do świętości pozostaje szczególnie pilnym zdaniem duszpasterskim*.⁴³ *Ta wizja komunii jest ściśle związana ze zdolnością chrześcijańskiej wspólnoty do otwarcia się na wszystkie dary Ducha*.⁴⁴ Chrzest, który włącza w tę wspólnotę jest względem wszystkich równy, co do skutków. *Chrzest jest prawdziwym włączeniem w świętość Boga poprzez wszczęcie w Chrystusa i wypełnienie Duchem Świętym*.⁴⁵

Pojęta tak całościowo moralność chrześcijańska nie wyklucza charyzmatów w byciu na wzór Chrystusa; stosownie do miejsca i czasu posługi nowej ewangelizacji. Oczywiście jest bowiem, że *jedność Kościoła nie oznacza jednolitości, ale połączenie w organiczną całość uprawnionych odmienności*.⁴⁶

W wymiarze eschatycznym każdy sądzony będzie w indywidualnie, według dzieł i spełnianego powołania. Obdarowanie w drodze doskonałości jest mocno podnoszone przez Jezusa Chrystusa. Chrześcijanin nie jest zatem tym, który baczy, aby nie przekroczyć

⁴¹ Por. A. Fernandez, *La esencia del mensaje moral cristiano*, art. cyt., s. 342; R. Schnackenburg, *Existencia cristiana segun el Nuevo Testamento*, Estella 1970, s. 115.

⁴² Por. tenże, *El testimonio moral del Nuevo Testamento*, dz. cyt., s. 38.

⁴³ NMI 30.

⁴⁴ Tamże, nr 46.

⁴⁵ Tamże, nr 31.

⁴⁶ Tamże, nr 46.

reguły czy zasady, nie złamać przepisów, lecz ten, kto żyje twórczo, ciągle z daru zadanego.⁴⁷

Moralność doskonałości i darowizny jest konsekwencją tego, co zdominowało sedno moralności chrześcijańskiej, a mianowicie identyczność z Jezusem Chrystusem, Mesjaszem Nowego Przymierza.⁴⁸ W podręcznikach teologii moralnej zaś do pewnego czasu kładziono nacisk tylko na minimum chrześcijańskiej drogi, a nie na jej maksimum, co jest przecież wyraźnie wskazane jako wymóg etosu orędzia głoszonego przez Jezusa Chrystusa.

6. Odnowa przykazań

Innym wskaźnikiem etosu orędzia Jezusa Chrystusa jest postawa nacechowana brakiem absolutyzacji poszczególnych przykazań. Daje się bowiem zauważyć, że wszystkie systemy moralne czy etyczne, które zwracają uwagę tylko na zakazy i nakazy, ryzykują zagubienie się w moralności grzechu i zła. Przykazania stają się wówczas mechanicznymi mediami w strukturach kazuistycznych normujących życie i postępowanie. Taka, wydaje się, była moralność żydowska czasów Jezusa z Nazaretu, której przeciwstawia się On aż do konfliktów z autentycznymi jej interpretatorami (taki obraz – chyba nie do końca słusznie – zapisano w Nowym Testamencie).⁴⁹ Prowadzi to ostatecznie do *narastającego napięcia, jakie wytwarza się między Jezusem a głównymi ugrupowaniami religijnymi Jego epoki*.⁵⁰

Jezus z Nazaretu krytykuje wypaczenia w zakresie szabatu, wskazując jednocześnie na jego pozytywną wartość.⁵¹ Podobnie kry-

⁴⁷ Por. STh II-II, q. 148, a. 2; C. Spicq, *Teologia moral del Nuevo Testamento*, t. 2, dz. cyt., s. 823-824; J. Fernandez, *La „Teleiosis” o perfeccion en la Epistola a los Hebreos*, CBib 13(1956), s. 240-259; E. Legasse, *Perfection et immaturite dans le Nouveau Testament*, VS 125(1971), s. 146-164; K. Prumm, *Das neutestamentliche Sprache und Begriffsproblem der Vollkommenheit*, Bb 44(1963), s. 76-92.

⁴⁸ Por. A. Fernandez, *La esencia del mensaje moral cristiano*, art. cyt., s. 334-381.

⁴⁹ Por. C. Spicq, *Teologia moral del Nuevo Testamento*, t. 2, dz. cyt., s. 724-725; J. M. Aubert, *Ley de Dios, leyes de los hombres*, Barcelona 1969, s. 164.

⁵⁰ NMI 18.

⁵¹ Por. E. Lohse, *Jesus Worte über den Sabbat*, w: *Die Einheit des Neuen Testaments*, Göttingen 1973, s. 62-72; K. C. Russel, *Reflections on the sabbath*, CaC 27(1975), s. 13-24; A. Diez Macho, *Actitud de Jesus ante el hombre*, Madrid 1976,

tycznie podchodzi do zachowania postu⁵², czystości rytualnej czy problemu świątyni jerozolimskiej. W tym ostatnim wskazuje, że narodzeni w duchu mają zawsze się modlić i nie ustawać. W postudze nowej ewangelizacji wszyscy winni *czerpać inspiracje z „przykazania nowego”, które On nam pozostawił: „abyście się wzajemnie miłowali, tak jak Ja was umiłowalem” (J 13, 34).*⁵³

Mimo takiej postawy nie można sądzić, że moralność chrześcijańska pozbawiona jest norm czy zobowiązań, które winny być przestrzegane. Jezus Chrystus pozostawił wiele przykazań czy zaleceń. Więcej, w całym Nowym Testamencie znajdują się wykazy cnót, które ułatwiają drogę pielgrzymowania, i wykazy wad, które tę drogę utrudniają. Myśli te wstępują także w pismach pisarzy starożytności chrześcijańskiej oraz zwłaszcza u Ojców Kościoła.⁵⁴ Katalogi te nie oznaczają dekadencji moralności chrześcijańskiej, jej stagnacji, lecz wskazują na kontynuację przykazań oraz ich pozytywny sens.

Należy zawsze pamiętać, że naśladowanie Chrystusa wykracza bowiem poza czas, i podane przez Niego bezpośrednie przykłady. Stosują się one do specyfiki życia osób i społeczności opartych na zasadach wiary, nadziei i miłości. Jego przykazania powinny być umieszczone w praktyce życia. To wyraźnie podejmuje *Kazanie na górze*, synteza orędzia nowej ewangelizacji, znak nowości czasów Jezusa z Nazaretu.⁵⁵

Odnosnie do przepisów Starego Przymierza Chrystus nie krytykuje ich samych w sobie, lecz ich kazuistyczne rozumienie. Stąd sam ich przestrzega i jednocześnie ukazuje je jako warunek wejścia

s. 40-42; C. Spicq, *Teologia moral del Nuevo Testamento*, t. 2, dz. cyt., s. 725, 849; A. Segre, *Il sabato nella storia e nella tradizione ebraica*, w: *L'uomo nella Bibbia e nella cultura ad essa contemporanea*, Brescia 1975, s. 79-146.

⁵² Por. G. Gaide, *Question sur le jeune Mc 2, 18-22*, „Ass du Seigneur” 39(1972), s. 44-45; B. Riecke, *Die Fastenfrage nach Lk 5, 33-39*, ThZ 30(1974), s. 321-328.

⁵³ NMI 42.

⁵⁴ Por. *Didache*, 2-5; 5, 1-2; *List Barnaby*, 19-20; *Pasterz Hermasa*, zalecenie 8; św. Justyn, *Dialog z Żydem Tryfonem*, 19, 1-3; Teofil z Antiochii, *Ad Autolycum*, I, 14, 3; II, 34, 3; Atenagoras, *De Resurrectione*, 23, 1; Arystydes, *Apologia*, 15, 4-11; Meliton z Sardes, *Homilia* 50-51; św. Ireneusz, *Adversus haereses*, III, 20, 1.

⁵⁵ Por. R. Schnackenburg, *El testimonio moral del Nuevo Testamento*, dz. cyt., s. 67; J. M. Aubert, *Ley de Dios, leyes de los hombres*, dz. cyt., s. 146-185, 214-222.

do Królestwa niebieskiego.⁵⁶ Ta wąska brama przykazań jest możliwa do przejścia tylko dla ludzi Boga i w Jego mocach.

Jak wskazuje Jan Paweł II już *minęły dwa tysiące lat, ale dla człowieka grzesznego, potrzebującego miłosierdzia – a któż nim nie jest? – wciąż źródłem pokrzepienia jest owo „dzisiaj” zbawienia, które na Krzyżu otworzyło bramy Królestwa Bożego dobremu łotrowi: „Zaprawdę powiadam ci: Dziś ze Mną będziesz w raju” (Łk 23, 43).*⁵⁷ To jest fundament chrześcijańskiego rozeznawania człowieka. W ziemskim pielgrzymowaniu trzeba pamiętać, że wspomniane przykazania ułatwiają przejście tą drogą i utrzymaniu się na niej.

W moralności Starego Testamentu królowały przykazania, zwłaszcza Dekalog, które często sprowadzane były do przepisów prawnych. Natomiast Nowy Testament obfituje w przykazania i rady, które mają pomagać człowiekowi w wierności swemu powołaniu. Nowy Testament to identyfikacja z Chrystusem, to bycie realnie nim samym, jako przybrany syn Ojca, choć w różnicy bóstwa i człowieczeństwa.⁵⁸

7. Prawda nagrody i kary

Moralność głoszona przez Jezusa Chrystusa jest także moralnością nagrody i kary, które zostają już w wolności wybrane przez człowieka określoną drogą jego życia i postępowania oraz świadectwem wiary. Pojęcia te stają się coraz bardziej obce w czasach współczesnych, także w chrześcijaństwie; wręcz nie docenia się możliwości kary ze strony Boga. Bóg pragnący człowieka dla niego same-

⁵⁶ Por. H. Schurmann, *Caractere obligatoire des jugements de valeur et des directives morales du Nouveau Testament*, „Esprit et Vie” 85(1975), s. 396-400; F. Fernandez Ramos, *Sagrada Escritura y Moral Cristiana*, art. cyt., s. 9; G. Schneider, *Biblische Begründung ethischer Normen*, BuL 14(1973), s. 153-164; G. Giavini, *Le norme etiche della Bibbia e l'uomo d'oggi. Il Discorso della Montagna nella problematica attuale circa il valore delle norme etiche nel Nuovo Testamento*, SC 100(1972), s. 83-97.

⁵⁷ NMI 4.

⁵⁸ Por. S. Thomas, *Commt. in I Tim. I, 9*; P. Benoit, *Passion et Resurrection du Seigneur*, Paris 1970, s. 372-373; M. Guerra, *Antropologias*, Pamplona 1976, s. 191-196; B. Rey, *Crees dans le Christ Jesus*, Paris 1966, s. 21-38.

go, miłosierny i przebaczący wydaje się w sobie samym sprzecznością wobec nauki o piekle i potępieniu wiecznym.

Stary Testament zawiera wiele (m.in. poszczególne przymierza i Dekalog oraz inne wskazania) uwag o nagrodzie i karze, oczywiście rozumianej tak w kategoriach ziemskich jak i przekraczających ten wymiar człowieka. Przecież *przekazaniu daru Dekalogu i zawarciu pierwszego Przymierza*⁵⁹, a także innych znaków umów Boga z człowiekiem, towarzyszą i te jakości życia osób oraz całego narodu.⁶⁰

Podobnie i w Nowym Przymierzu występują te same kategorie. Jednak tutaj Chrystus jawi się jako Zbawiciel ogłaszający Dobrą Nowinę nacechowaną nawróceniem i Bożym przebaczeniem. Sam Jezus z Nazaretu przebacza, i taka jest dyspozycja Boga wobec grzechów spełniana przez wcielonego Syna. Bóg jawi się jako Ojciec, a Chrystus posłany jest, aby szukać i zbawiać, co zginęło (por. Mt 18, 11; Łk 19, 10).⁶¹ Chrystusa trzeba odkryć *jako Tego, w którym Bóg ukazuje nam swoje miłosierne serce i w pełni jedna nas ze sobą*.⁶² Mimo takiego obrazu Jezus Chrystus wiele razy mówi o karze, która jednak najczęściej odnosi się do jej aplikacji po śmierci z racji trwania w złem i odrzucenia orędzia zbawczego.⁶³

Jezus Chrystus jasno wskazuje na karę wieczną, która u synoptyków, nie licząc powtórzeń, jawi się aż 86 razy. Nauka o karze kwantytatywnie uprzedza nawet naukę o Ojcu i przykazaniu miłości

⁵⁹ NMI 13.

⁶⁰ Por. E. J. Cooper, *Biblisches Verständnis der Sünde*, w: *Sünde-Busse-Beichte*, Regensburg 1976, s. 75-83; J. Salguero, *Justicia y retribucion n el Antiguo Testamento*, CTom 88(1961), s. 507-527; F. Spadafera, *El pecado en el Antiguo Testamento*, w: *Enciclopedia de la Etica y de la Moral cristiana*, Madrid 1963, s. 39-63.

⁶¹ Por. R. Bultmann, *Theologie des Neuen Testaments*, dz. cyt., s. 23-27; P. Remy, *Foi chretienne et morale*, Paris 1973, s. 49-61; H. Duesberg, *De l'infantilisme, maitre du monde (Ptahhotep et Mt 18, 13)*, BeViCh 77(1967), s. 3-10; N. M. Watson, *Was Zacchaeus Really Reforming*, ExT 77(1966), s. 282-285.

⁶² NMI 37.

⁶³ Por. K. H. Schelkle, *Teologia del Nuevo Testamento*, t. 3, Barcelona 1975, s. 97; R. Schnackenburg, *El testimonio moral del Nuevo Testamento*, dz. cyt., s. 125-133; C. Spicq, *Teologia moral del Nuevo Testamento*, t. 1, dz. cyt., s. 345-353; t. 2, s. 634-636.

bliźniego, choć kwalitatywnie jest oczywiście odwrotnie.⁶⁴ Idąc za tymi wskazaniem nowej ewangelizacji, nie może zabraknąć przekazu tej prawdy zbawienia.

Nauczanie o karze jest w Nowym Testamencie tak kategoryczne jak nauka o przebaczeniu. Idzie o stawanie w antropologicznej i teologicznej prawdzie człowieka, stworzonego obrazu Boga. Przy akceptacji samej kary problem jednak pozostaje w jej rozumieniu, zwłaszcza gdy rozeznawana jest jako wieczna. Należy to określić rozumieć w kontekście kategorii być i działać, a więc fundamentalnych dla człowieka w pełni jego wyrazów stwórczych, zbawczych oraz przeznaczenia eschatologicznego.

Kara jest wieczną wiernością określone mu byciu ziemskiemu człowiekowi. Wypływa ona zatem z naturalności rzeczy spełnionych w wolności wyborów. Także zjawiska wyniesienia człowieka, jako osoby, nowe stworzenie, środowisko Boże oraz jego wolność ukazują zasadność egzystencjalną i esencjalną kary wiecznej. Wieczność jej należy zwłaszcza dopatrywać się w oddzieleniu od Boga.⁶⁵

8. Moralność wolności wyzwalającej

Kolejnym atrybutem etosu Nowego Testamentu jest ukierunkowanie ku wolności. Chrześcijaństwo, a zwłaszcza jego nauka o osobie i jej pozycji w całym świecie stworzonym, stanowi pogłębienie rozumienia całości problematyki wolności. W myśli grecko-rzymskiej łączona ona była zazwyczaj z przeznaczeniem i losem, tkwiącymi poza wolnością człowieka. W konsekwencji dochodziło do walki między nimi, np. wielu bohaterów mitologii stawało się uczestnikami nieodpowiedzialnych igraszek bogów. Zazwyczaj finałem była śmierć, pohańbienie człowieka, zwłaszcza w kontekście upodobań różnych bóstw.⁶⁶

⁶⁴ Por. P. Benoit, *Passion et Resurrection du Seigneur*, dz. cyt., s. 374-375; A. N. Wilder, *Eschatology and Ethics in the Teaching of Jesus*, New York 1950, s. 86-97.

⁶⁵ Por. Simone de Beauvoir, *Memoires d'une jeune fille rangee*, Paris 1958, s. 224-227.

⁶⁶ Por. A. Fernandez, *La libertad en el pensamiento griego*, „Crisis” 22(1975), s. 101-123; D. Atal, „Die Wahrheit wird euch frei machen” (Joh 8, 32), w: *Bibli-*

Natomiast w chrześcijaństwie dokonuje się afirmacja Boga jako Ojca, który w odpowiedzi na powołanie oczekuje wolnej odpowiedzi. Moralność zatem opiera się przede wszystkim na darze wolności, która wpisana jest w rozumną naturę człowieka jako istoty stworzonej na obraz Boży. Wręcz jest ona niezbędna, aby życie człowieka miało znamiona ludzkie.

Podobnie nauka i odniesienie Jezusa z Nazaretu względem Jego apostołów, uczniów i wyznawców, a zwłaszcza męczenników nacechowane są pełną wolnością. To jest jeden z najdoskonalszych znaków Nowego Przymierza. Co więcej, Jezus Chrystus prezentuje swoje orędzie moralne jako wyzwolenie człowieka skażonego grzechem i śmiercią. On jest Wybawcą i głównym oraz skutecznym bohaterem tej „akcji”.⁶⁷

Dlatego Jan Paweł II w pewnym sensie pyta wręcz retorycznie: *Czyż to nie Chrystus jest najlepszym przyjacielem i zarazem wychowawcą każdej przyjaźni? Jeżeli ukazuje się młodym oblicze Chrystusa, oni dostrzegają w Nim przekonującą odpowiedź na swoje pytania i potrafią przyjąć Jego orędzie, choć jest trudne i naznaczone przez Krzyż.*⁶⁸ Orędzie Jezusa z Nazaretu urasta tu do zobowiązania, które należy rozeznaczyć, a następnie podjąć.

Tak ukazujące się orędzie Nowego Testamentu ma swe podstawy w doktrynie moralnej i dogmatycznej o odkupieniu człowieka. To w Jezusie Chrystusie zaofiarowana wolność, zwłaszcza w paschalnym misterium, wyzwala możliwości ewangelicznego zaangażowania i zarazem świadectwa.

Jezus z Nazaretu ukierunkował ludzkość ku wolności, która naruszona została w wolności czynu buntu ludzi Starego Prawa.

sche Randbemerkungen, Würzburg 1957, s. 283-299; A. Fernandez, *La libertad en el pensamiento cristiano*, „Theologica” 9(1974), s. 1-34; tenże, *La libertad en Santo Tomas*, EstFi 63-64(1974), s. 409-419.

⁶⁷ Por. I. de la Potterie, *I precetti morali nel loro riferimento a Cristo secondo S. Giovanni*, w: *Fundamenti biblici della teologia morale*, Brescia 1973, s. 329-344; S. Lyonnet, *La soteriologie paulinienne*, w: *Introduction a la Bible*, t. 2, Tournai 1959, s. 840-889; A. Sanz, *Gesetz und Freiheit. Vom Sinn des Pauluswortes: Christus des Gesetzes Ende*, ThG 61(1971), s. 1-11.

⁶⁸ NMI 9.

Chrześcijanie natomiast, jak mówi *List do Galatów*, zostali w Nowym Przymierzu powołani do wolności (por. 5, 15). Jest to wolność rozwoju i zarazem w rozwoju. W niej wyraża się także respektowanie ze strony Boga usynowienia w Duchu, które prowadzi do wolności dzieci Bożych.⁶⁹ Moralność chrześcijańska swoją autentyczną wolność opiera na łasce darowanej i wolności przyjętej. Chrześcijanin nie żyje bowiem pod prawem, lecz w wolności łaski.⁷⁰

9. Eschatologiczna perspektywa

Istotnym wymiarem moralności Nowego Przymierza jest jej eschatyczny charakter, a więc twórcze wychylony ku przyszłości, choć jednocześnie związanej z pielgrzymią teraźniejszością.⁷¹ Jezus Chrystus przedstawia się zawsze jako doskonale i w pełni wypełniający długie oczekiwanie ludu Starego Przymierza, ale także jako dążący ku pełni zbawczej, która ma dopiero się spełnić w mocach paschalnych. Jest w Nim zatem twórcze zderzenie pełni czasów mesjańskich i eschatycznych. Natomiast ponowne przyjście Jezusa w paruzji ukazuje Go jako sędziego całego stworzenia i zbawcę wszystkich oraz wszystkiego.

Takie spojrzenie na Jezusa Chrystusa, wychylonego eschatycznie, wywarło znaczny wpływ na pierwsze wspólnoty chrześcijańskie, jednak nie aż do tzw. skrajnej moralności *interim*.⁷² Zatem nie można odpowiedzialnie moralności pierwszych wieków chrześcijaństwa uważać za prowizoryczną czy schematyczną.⁷³ Prawda, że *chrześcijań-*

⁶⁹ Por. C. Spicq, *Teologia moral del Nuevo Testamento*, t. 2, dz. cyt., s. 849; C. Journet, *L'economie de la loi mosaïque*, RThom 63(1963), s. 5-36, 193-224, 515-547.

⁷⁰ Por. J. Escriva de Balaguer, *La libertad, don de Dios*, w: *Amigos de Dios*, Madrid 1978, s. 61-66.

⁷¹ NMI 52.

⁷² Por. R. Schnackenburg, *Interimsethik*, LThK 5, 727-732; S. di Guidi, *La dimensione escatologica della vita cristiana secondo S. Paolo*, RvTM 3(1973), s. 237-256; J. H. Burtness, *Eschatology and Ethics in the Pauline epistles. A Study of Six Current Interpretations*, „Diss. Abstr.” 35(1974), s. 23-74.

⁷³ Por. F. J. Schieres, *Eschatologismus*, LThK 5, 1039-1100; S. Zedda, *L'escatologia biblica*, t. 1: *Antico Testamento e Vangeli Sinottici*, Brescia 1972, s. 365-386; A. van den Beld, *Eschatologie en ethiek*, „Nederlands Theologisch Tijdschrift” 31(1977), s. 136-152.

stwo jest religią zanurzoną w historii!⁷⁴, ale twórczo ją przekracza i wydoskonala.

Należy pamiętać, że ówczesna postawa chrześcijan, po odejściu Chrystusa do chwały, wyrasta nie z determinizmu czasów paruzji, jej dramatycznego oczekiwania, lecz raczej ze względu na zbawczą nowość orędzia Nowego Przymierza. Istnieje bowiem w Jezusie Chrystusie, wcielonym Synu Ojca twórcze połączenie elementów przyszłości i terażniejszości, z odniesieniem do przeszłości.⁷⁵ *W swojej tajemnicy boskiej i ludzkiej Chrystus stanowi fundament i centrum historii, jest jej sensem i ostatecznym celem.*⁷⁶

Twórczo pojęta eschatologia chrześcijańska od początku ukazywała relatywny charakter życia ziemskiego w stosunku do jego absolutnej pełni w uwielbionym Jezusie Chrystusie. W tym kontekście należy także rozumieć specyfikę szczegółowych rad Jezusa z Nazaretu odnoszących się także do tematów eschatologicznych.

Jezus z Nazaretu głosi moralność na czasy ziemskiego pielgrzymowania, lecz jest ona jednocześnie nacechowana zawsze znamionami eschatycznymi. W tym kontekście m.in. zauważa się, iż Jezus Chrystus chciał ukazać cenę życia wiecznego i walor terażniejszego, co jest ważne w przepowiadaniu orędzia Nowego Przymierza. Jezus z Nazaretu zawsze wskazywał na moralność życiową, podporządkowaną czasom ostatecznym.⁷⁷

Znamieniem eschatycznego etosu Nowego Testamentu jest chrystocentryzm. Chrześcijanin, który został powołany poprzez chrzest (nowe stworzenie) do życia w Jezusie Chrystusie, ma nadzieję, że zostanie przemieniony w Niego i doświadczy Jego zwycięstw oraz chwały wiecznej. Stąd śmierć pojęta jest nie tylko jako dramat fi-

⁷⁴ NMI 5.

⁷⁵ Por. R. Schnackenburg, *El testimonio moral del Nuevo Testamento*, dz. cyt., s. 17.

⁷⁶ NMI 5.

⁷⁷ Por. C. Spicq, *Teologia moral del Nuevo Testamento*, t. 2, dz. cyt., s. 824; A. Descamp, *La morale des Synoptiques*, w: *Morale chretienne et requetes contemporaines*, Tournai 1954, s. 24-46; T. F. Glasson, *The second Advent*, London 1963, s. 140-167.

zyczny, ale przede wszystkim jako możliwość i nadzieja, jako brama ku zjednoczeniu z Jezusem Chrystusem.⁷⁸

Tu należy także szukać podstaw chrześcijańskiego *Marana tha* (por. 1 Kor 16, 22), owego eschatycznego pozdrowienia w wierze oraz nadziei w Jezusie z Nazaretu.⁷⁹ On jest jego źródłem oraz spełnieniem. *Do Niego, który jest celem historii i jedynym Zbawicielem świata, wznosiło się wspólne wołanie Kościoła i Ducha: „Marana tha – Przyjdź, Panie Jezu” (por. Ap 22, 17.20; 1 Kor 16, 22).*⁸⁰

Moralność zorientowana eschatycznie nie obejmuje wartości egzystencjalnych w czasie, lecz sytuuje ją we właściwym miejscu, to znaczy nie jest ostateczną, lecz przedostatnią i tylko drogą. Jezus jednak nie głosi pogardy świata, lecz chce, by człowiek faktycznie nad nim panował. Człowiek musi czuć się wolny w rzeczach czasowych. Eschatyczna świadomość wszystkiego nie może odbierać wartości życiu czasowemu i sprawom świata.

Żaden chrześcijanin nie jest zwolniony z odpowiedzialności za rozwój historii, Kościoła i zbawienie ludzi oraz stworzenia. Na podobieństwo Kościoła pierwotnego ważne jest dynamiczne odnowienie postaw eschatycznych w życiu wyznawców Jezusa z Nazaretu. Podobne myśli podaje np. *Vaticanum II* w Konstytucji duszpasterskiej o Kościele w świecie współczesnym.⁸¹ Z Niego każdy winien *czepać nowe energie dla chrześcijańskiego życia, czyniąc je wręcz źródłem natchnienia dla naszego postępowania.*⁸²

⁷⁸ Por. J. M. Casabo, *La teologia moral en San Juan*, Madrid 1970, s. 365-372, 447-476; M. Guerra, *Antropologias*, dz. cyt., s. 191-196; A. Feuillet, *La morale chretienne d'apres saint Jean*, „Esprit e Vie” 83(1973), s. 365-380.

⁷⁹ Por. C. Spicq, *Teologia moral del Nuevo Testamento*, t. 2, dz. cyt., s. 841-842.

⁸⁰ NMI 1.

⁸¹ Por. KDK 39; R. Schnackenburg, *El testimonio moral del Nuevo Testamento*, dz. cyt., s. 161; J. Escriva de Balaguer, *Es Cristo que pasa*, Madrid 1976, s. 345-349; A. Fernandez, *La escatologia en las Actas de los primeros martires cristianos*, „Scripta Teologica” 9(1977), s. 797-884; W. Rordorf, *L'esperance des martyrs chretiens*, w: *Forma futuri. Studi in onore del Card. M. Pellegrino*, Torino 1974, s. 445-461.

⁸² NMI 29.

10. Konieczność łaski

Ważnym elementem charakterystycznym etosu Nowego Testamentu jest fakt, iż opiera się na łasce i nią jest ożywiany. Wręcz fundamentalne jest – zdaniem Jana Pawła II – przyjęcie *kluczowej zasady chrześcijańskiej wizji życia: zasady pierwszeństwa łaski*.⁸³ Zresztą jest to jedna z najistotniejszych, w sensie życiowym kategorii Nowego Przymierza.

Stworzenia są obrazem, przez który manifestuje się widzialnie sam Bóg. Szczytem jest tutaj człowiek, powołany do istnienia na obraz i podobieństwo Boga.⁸⁴ Nabierają one jednak innego wyrazu, gdy dochodzi łaska – duch. Tu chodzi tylko o człowieka, chcianego przez Boga dla niego samego. Dzięki łasce istnieje możliwość uczestnictwa w samym Bogu, w Jego życiu, zapoczątkowana na chrzcie św.

Trzeba stwierdzić, że *to prawda, że Pan Bóg oczekuje od nas konkretnej współpracy z Jego łaską, a zatem wzywa nas, byśmy w służbie Jego Królestwu wykorzystywali wszystkie zasoby naszej inteligencji i zdolności działania. Biada jednak, gdybyśmy zapomnieli, że bez Chrystusa „nic nie możemy uczynić” (por. J 15, 5)*.⁸⁵ Zatem powołanym jest człowiek w wielorakości bogactwa, mimo że niekiedy akcentuje się jego elementy składowe.

Człowiek Nowego Przymierza jest stworzony według Boga i dla Niego, ale już w jedności z Jezusem z Nazaretu. Moralność chrześcijańska jawi się zatem jako oparta na chrzcie.⁸⁶ W tym sakramencie człowiek staje się jedno z Głową-Chrystusem i odtąd w Nim istnieje. Przecież Jezus Chrystus żyje osobowo w swoich ukochanych.⁸⁷

⁸³ Tamże, nr 38.

⁸⁴ Por. STh I, q. 47, a. 1.

⁸⁵ NMI 38.

⁸⁶ Por. KK 7; X. Zubiri, *Naturaleza, Historia, Dios*, Madrid 1959, s. 293-297; C. Spicq, *Teologia moral del Nuevo Testamento*, t. 2, dz. cyt., s. 828-831; L. Cerfaux, *Le chretien dans la theologie paulinienne*, Paris 1962, s. 230-234.

⁸⁷ Por. C. Spicq, *Teologia moral del Nuevo Testamento*, t. 2, dz. cyt., s. 837; R. Schnackenburg, *Existencia cristiana segun el Nuevo Testamento*, Estella 1970, s. 115-119; A. Fernandez, *La esencia del mensaje moral cristiano*, art. cyt., s. 335-382.

Kościół jako *Oblubienica Chrystusa kontempluje w Jego obliczu swój skarb i swoją radość*. „*Dulcis Iesu memoria, dans vera cordis gaudia*”: jakże słodko jest wspominać Jezusa, źródło prawdziwej radości serca! Pokrzepiony tym doświadczeniem, Kościół wyrusza dziś w dalszą drogę, aby głosić Chrystusa światu na początku trzeciego tysiąclecia: On jest „wczoraj i dziś, ten sam także na wieki” (Hbr 13, 8).⁸⁸

Moralność łaski Nowego Przymierza jest moralnością miłości tak w stosunku do Boga jak i bliźnich oraz siebie samego. W tym pierwszym jest to jedyny w swoim rodzaju stosunek ojcowski i usynowiający. Moralność Nowego Testamentu m.in. jest moralnością synowską i z tego wyrasta troska człowieka. Chrześcijanin dąży do doskonałości Ojca jako wymogu moralności, ale w braterstwie względem wszystkich ludzi. Miłość jest prawem Chrystusa. Jej przejaw jako miłość bliźniego jest swoistym sprawdzianem miłości do Boga, który w świadectwie może przybierać wyrazy nowej ewangelizacji.⁸⁹

Nowa moralność bazując na miłości wyklucza strach, ponieważ kto się lęka, nie jest doskonały w miłości (por. 1 J 4, 18). Ta rodzinność relacji z Bogiem wyklucza także psychologiczne odczucia braków w miłości. W niej ukazującej się w miłości Boga i bliźniego jednoczy się całość orędzia głoszonego przez Jezusa z Nazaretu.⁹⁰

Caritas jest fundamentem moralności chrześcijańskiej. *Miłosierdzie bierze początek z komunii wewnątrzkościelnej, ale ze swej*

⁸⁸ NMI 28.

⁸⁹ Por. STh I-II, q. 64 a. 4; II-II, q. 27 a. 5; A. Diez Macho, *Actitud de Jesus ante el hombre*, dz. cyt., s. 44-60; E. Lyonnet, *L'amore del prossimo: Pienezza della lege alla luce delle interpretazioni dei Padri*, „Rassegna di Teologia” 15(1974), s. 174-186, 241-256; C. Spicq, *Teologia moral del Nuevo Testamento*, t. 2, dz. cyt., s. 831-833.

⁹⁰ Por. N. Lazure, *Les valeurs morales de la theologie johannique*, Paris 1965, s. 278-280; E. Malatesta, *Interiority and Covenant. A Study of „einai en” and „menein en” in the First Letter of Saint John*, Rome 1978, s. 22-29; D. Cancian, *Nuovo Comandamento, Nuova Alleanza, Eucaristia, Collovalenza* 1978, s. 284-290; G. Rossetto, „Portare frutti” nella parabola della vera vite. *Io 15, 1-17 e alcuni orientamenti della teologia morale attuale*, w: *Fondamenti biblici della teologia morale. Atti della XXII Settimana Biblica*, Brescia 1973, s. 312-325; H. Langkammer, *Etyka Nowego Testamentu*, dz. cyt., s. 142-143; A. Feuillet, *Le mystere de l'amour divin dans la theologie johannique*, Paris 1972, s. 95-97; tenże, *Etudes Johanniques*, Bruges 1962, s. 175-189.

natury zmierza do postęgi powszechnej, skłaniając nas do podejmowania. Mimo nierozdzielności tych swoistych dwóch płaszczyzn miłości należy zauważyć, iż dzieł czynnej i konkretnej miłości wobec każdego człowieka.⁹¹ W aktach tych nie można pominąć znaku pneumatologicznego, Ducha, który tchnie kędy chce.⁹²

Miłość oparta na źródle boskim – agape jest życiodajna i dynamiczna. Stąd zapewne także w nowym stuleciu Kościół na drodze swego rozwoju historycznego będzie potrzebował wielu różnych rzeczy; jeśli jednak zabraknie mu miłości (agape), wszystko inne będzie bezużyteczne. Sam apostoł Paweł przypomina nam o tym w hymnie o miłości: nawet gdybyśmy mówili językami ludzi i aniołów i nie posiadali wiary, która „góry przenosi”, ale nie mieli miłości, wszystko byłoby „niczym” (por. 1 Kor 13, 2). Miłość jest naprawdę „sercem” Kościoła, jak to dobrze rozumiała św. Teresa z Lisieux.⁹³

W kontekście doskonalenia miłości należy rozumieć problem ciemności grzechu i jego destrukcji. Ostatecznie kto dopuszcza się grzechu, kończy z prawem miłości, a zwłaszcza jego z odniesieniem do życia.⁹⁴ Stąd troska św. Pawła o rozwój miłości w zakładanych przez niego gminach (por. Flp 1, 9; 1 Tes 3, 12; Ef 3, 16–17).⁹⁵ W miłości

⁹¹ NMI 49.

⁹² Por. F. Ocariz, *Amor a Dios. Amor a los Hombres*, Madrid 1973, s. 39-58; C. Spicq, *Teologia moral del Nuevo Testamento*, t. 1, dz. cyt., s. 392, 520; R. Schnackenburg, *El testimonio moral del Nuevo Testamento*, dz. cyt., s. 75-76; A. J. Hultgern, *The double commendement of love in Mt 22, 34-40*, CBQ 16(1974), s. 373-378.

⁹³ NMI 42.

⁹⁴ Por. S. Garefalo, *El pecado en los Evangelios*, w: *Enciclopedia de la Etica y de la Moral cristiana*, dz. cyt., s. 102-148; C. Noyen, *Foi, charite, esperance et „connaissance” dans le epitre de la Captivite*, NRTTh 94(1972), s. 897-911, 1031-1052; G. Badini, *El pecado en la teologia de San Pablo*, w: *Enciclopedia de la Etica y de la Moral cristiana*, dz. cyt., s. 149-193.

⁹⁵ Por. I. Hermann, *Kyrios und Pneuma. Studien zur Christologie der paulinischen Hauptbriefe*, München 1961, s. 38-58; J. S. Vos, *Traditionsgeschichtliche Untersuchungen zur paulinischen Pneumatologie*, Assen 1973, s. 79-85; H. Langkammer, *Pneumatologia świętego Pawła*, w: *Duch Święty – Duch Boży*, red. L. Stachowiak, R. Rubinkiewicz, Lublin 1985, s. 61-65; I. de La Potterie, *La connaissance de Dieu dans le dualisme eschatologique d`apres I Jn, II, 12-14*, w: *Au service de la Parole de Dieu. Melanges offerts a A. M. Charue, eveque de Namur*, Gembloux b.r.w., s. 86-99; H. Schürmann, *Die Gemeinde des Neuen Bundes als Quellort des sittlichen Erkennens nach Paulus*, Cath 26(1972), s. 20-22.

agape dostrzec można całą głębię religijną moralności chrześcijańskiej, a dalej jej posługi w nowej ewangelizacji. To ma także swe odniesienie egzystencjalne w antropologii. Religia w najdoskonalszej formie, jako relacja z Bogiem, ukazuje się w miłości, w konkretnym działaniu. Dostrzegając taki wymiar miłości naturalnej i boskiej tak do ludzi jak i do Boga, nie można pominąć Kościoła, jako wspólnoty miłości. On ma być Kościołem *który* – jak powiada św. Augustyn – *kroczy „pośród prześladowań świata i pociech Bożych”*.⁹⁶ W nim zaś Eucharystia jako źródło i szczyt całego życia chrześcijańskiego.⁹⁷

* * *

Zaprezentowane bardzo pobieżnie dziesięć charakterystycznych kryteriów etosu Nowego Testamentu w odniesieniu do wyzwań nowej ewangelizacji oczywiście nie wyczerpuje całości jego nauki w kwestiach moralnych. Szczegółowe wymogi stawiane przez Jezusa Chrystusa w orędziu moralnym głoszonym przez Niego należy zawsze rozumieć w całości zasad i konstrukcji nauki Nowego Przymierza. W tym kontekście stają się zrozumiałe krytyki pod adresem Starożytności, jak i przestrzeganie jego wielu norm szczegółowych, które stały się tylko schematami i jurydycznymi wymogami.⁹⁸

Zrozumiała staje się także nowość, ześrodkowana w *Kazaniu na górze*. Stąd Jan Paweł II wskazuje: *Dzisiaj Chrystus, którego kontemplujemy i miłujemy, znów wzywa nas, byśmy wyruszyli w drogę: „Idźcie więc i nauczajcie wszystkie narody, udzielając im chrztu w imię Ojca i Syna, i Ducha Świętego” (Mt 28, 19). Ten misyjny mandat wprowadza nas w trzecie tysiąclecie, wzywając nas, byśmy naśladowali entuzjazm pierwszych chrześcijan: możemy liczyć na moc tego samego Ducha, który został wylany w dniu Pięćdziesiątnicy, a dzisiaj przynagla nas, abyśmy wyruszyli w dalszą drogę porzucenia nadzieją, która „zawieść nie może” (Rz 5, 5).*⁹⁹

⁹⁶ NMI 8.

⁹⁷ Por. KL 10; DB 30; R. Schnackenburg, *El testimonio moral del Nuevo Testamento*, dz. cyt., s. 86-87; G. di Finance, *Morale e religione*, „Rassegna di Teologia” 15(1974), s. 161-173.

⁹⁸ NMI 18.

⁹⁹ Tamże, nr 58.